

מקרא ותפלה, ומניח שם תפלין. חדר אמצעי שבני אדם עומדים בו ערומים ולבושים — יש שם שאילת שלום אבל לא מקרא ותפלה; אינו חולץ תפלין ואינו מניח לכתחלה. חדר הפנימי (שרוב. ירושלמי, מובא בבאה"ל פד) בני אדם עומדים בו ערומים — אין שם שאילת שלום ואין צריך לומר מקרא ותפלה, וחולץ תפלין ואצ"ל שאינו לובש.

הוא הדין למרחץ שאין בו אדם והוא נקי כעת. (ויש מקלים בדברי קדושה בבית האמצעי, אם אין שם ערומים כעת. מובא בפוסקים.)

ואולם אם עדיין לא נשתמשו בו — מותר בדבר שבקדושה. (ובמקום אחר נסתפקו בזה, כנ"ל. ואולם להלכה מותר.)

אעפ"י שנתנית שלום אסורה במרחץ ובבית הכסא — הזכרת אמונה מותרת, כי שלום הוא שמו של הקב"ה, ואילו 'נאמן' אינו אלא תואר.

א. לקרוא לאדם ששמו שלום בבית המרחץ — מחלוקת הפוסקים. ובשל סופרים הלך אחר המיקל. וכן נוהגים. וירא שמים יש לו להחמיר, ויבליע המ"ם או יאמר 'שולן' וכדו'. עפ"י משנ"ב פד סק"ו.

ב. נראה שמן הדין אין איסור ליתן 'שלום' לאדם העומד בגילוי ראש, הגם שמסתמא ישיב בשלום. ואולם יש להחמיר בדבר (עפ"י אגרות משה או"ח ח"ד מ, כד).

ג. לכתחילה נכון להמנע מכתובת 'שלום' במלואו באגרת הרשות, כדי שלא יבוא לידי בזיון (משנ"ב פד סק"ו. עפ"י רמ"א יו"ד רעו, יג. מהתוס' בסוטה י. וכן הביא ב'הדושי הר"ן' כאן בשם הר' יהיאל. וכתב שכן אנו נוהגים, שלא לכתוב שלום שלם). והש"ך כתב שרוב העולם אינם נוהרים בדבר. (וע' גם יביע אומר ח"ד יו"ד כב, שהמנהג להקל, כדעת הרא"ש והריטב"א). ויותר יש לזהר בכתובת 'שלום' לבד או ב'שלום עמך' — שאפשר לפרשו כשם השם, משא"כ ב'שלום וברכה' או 'שלום לך' שמשמעותו מורה על איחול לחברו שיהא לו שלום ושלחה, ואין כוונתו לשם. (והרבה נוהרים גם באופן זה). ובפרט יש להקל כשכותב זאת עם דברי תורה, שבין כך לא יורקו המכתב בבזיון, משום ד"ת שבו. עפ"י אגרות משה או"ח ח"ד מ, ג.

ד. בדיעבד כשכתב 'שלום' — אין חשש למחוק. ומהגר"א משמע שמותר למחוק רק לצורך או לצורך גדול. (שו"ת שארית שמחה לט). ובספר תורה יש להקל למחוק לצורך תיקון, כל תיבות 'שלום' שבתורה. ואין לסופר לקדשם (ע' בשו"ת שבט הלוי ח"ו קנד, ב).

דפים י — יא

יג. אלו הן מאמרי רבא בר מחסיא בשם רב חמא בר גוריא בשם רבי?

אמר רבא בר מחסיא אמר רב חמא בר גוריא אמר רב:

מותר להזכיר אמונה בבית הכסא, כגון 'נאמן', [שאינן זה שם השם, כנ"ל].

והוא הדין באמירת 'רחום' ושאר כינויים — מותר (שו"ע פה, ב). והראב"ד אוסר ב'רחום'

כשאומר בלשון הקדש. וכתבו הב"ח והפרי"חדש שיש להחמיר. ואם משמעות דבריו על

הקב"ה, כמו 'הרחום ירחם' — י"ל שאסור גם לדעה ראשונה (פמ"ג. מובא במשנ"ב פה, ב); —

הנותן מתנה לחברו [כשאין עתיד להתגלות גודל המתנה ומי נותנה] — צריך להודיעו (פרש"י: יודיענו

קודם שנותן לו, וזהו דרך כבוד, למניעת בושה. וכן אם נתנה לו שלא מידיעתו, צריך להודיעו שמידו

באה אליו, שמתוך כך יהא אוהבו. לדעת כי אני ה' מקדשכם).

[מכאן אמר רשב"ג: הנותן פת לתינוק צריך להודיע לאמו. ויסמן בדבר הניכר בתינוק, כדי אמו תשאלנו על כך ויאמר לה פלוני עשאו לי וגם נתן לי פת]; —
 לעולם אל ישנה אדם בנו בין הבנים, שבשביל משקל שני סלעים מילת שנתן יעקב ליוסף יותר משאר בניו, נתקנאו בו אחיו ונתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים; —
 לעולם יחזר אדם וישב בעיר ששיבתה קרובה (= עיר חדשה), שמתוך ששיבתה קרובה עוונותיה מועטים. (הנה נא העיר הזאת קרבה לנוס שמה והיא מצער); —
 כל עיר שגגותיה [של בתים סתם, ולא בירניות ומגדלים, (שאינן שימוש בגגותיהם. עפ"י ראשונים)] גבוהים מבית הכנסת — לסוף חרבה. (לרומם את בית אלקינו ולהעמיד את חרבתינו. בשפת-אמת כתב שנראה שאם אחד מבתי הכנסת שבעיר מוגבה מבתי העיר — די בכך. ומסתבר שאף אם גבוה מרוב בתי העיר די. ע"ש); —
 תחת ישמעאל (לשמשו) ולא תחת נכרי (=אדומי. רש"י. יש גורסים להפך, ער"ה ומגדים חדשים), תחת נכרי ולא תחת חבר (אומה בפרס), תחת חבר ולא תחת תלמיד חכם, תחת ת"ח ולא תחת יתום ואלמנה; —
 כל חולי ולא חולי מעים, כל כאב ולא כאב לב, כל מיחוש ולא מיחוש ראש, כל רעה ולא אשה רעה. (יש מוסיפים: 'כל חסרון ולא חסרון מלך. וחסרון כיס קשה מכולן'. ע' 'חדושי הר"ן'; דקדוקי סופרים; מגדים חדשים); —
 אם יהיו כל הימים דיו ואגמים קולמוסים ושמים יריעות וכל בני אדם לבלרין, אין מספיקין לכתוב חללה של רשות. (שמים לרום וארץ לעמק ולב מלכים אין חקר); —
 יפה תענית לחלום כאש לנעורת. [אמר רב חסדא: ובו ביום. ואמר רב יוסף: אפילו בשבת].

דף יא

ד. א. חברים העוסקים בתורה — האם הם מפסיקים לקריאת שמע ולתפלה?
 ב. האם מותר לחייט לצאת במחטו וכיוצא בזה, ערב שבת סמוך לחשכה?
 ג. האם מותר לאדם לעמוד בשבת ברשות אחת ולשתות ברשות אחרת?
 ד. השותה יין בגת — האם חייב במעשר?
 ה. האם גזרו חכמים גזרה לגזרה?
 ו. המוציא חפץ מרשות לרשות שלא כדרך כל אדם אלא כדרך האומנים, כגון החייט במחטו התחובה לו בבגדו — האם זו הוצאה המחייבת?
 ז. מה דינו של הזב לצאת בכיסו בשבת?
 א. שנינו: חברים שהיו עוסקים בתורה — מפסיקים לקריאת שמע (דאורייתא) ואין מפסיקים לתפילה. [גם אם יעבור זמן תפילה. ר"ה ור"ן]. אמר רבי יוחנן: לא שנו אלא כגון רבי שמעון בן יוחאי וחבריו, שתורתם אומנותם, אבל כגון אנו (שמפסיקים תורתנו לאומנותנו), מפסיקים לק"ש ולתפלה.
 א. וכל זה כשעובר זמן התפילה, אבל אם יש לו שהות להתפלל — אינו מפסיק, ואפילו התחיל ללמוד לאחר שהגיע זמן תפלה. ר"ה, ר"ן, וכ"כ הרמ"א ק.א. ומהרמב"ם משמע שאפילו התחיל ללמוד בהתר ויש לו שהות להתפלל — מפסיק. והאליהו-רבה מחמיר להפסיק לענין קריאת שמע. ונראה שאם הוא לומד בבית המדרש או אפילו לומד יחידי בביתו אלא שהתחיל ללמוד בהתר — יש לסמוך על הרמ"א שאין צריך להפסיק. עפ"י משנ"ב ובאה"ל.

ולכתחילה אין לקבוע לימוד מזמן מנחה קטנה. ודוקא אם רגיל להתפלל בבית המדרש ביחידות, אבל הרגיל לילך לבית הכנסת — מותר. המלמד לאחרים — אינו בכלל איסור זה. פוסקים.)

ב. אמרו במסכת ברכות (יג), שרבי יהודה הנשיא כשהיה מלמד לתלמידיו לא היה מפסיק אלא לפסוק ראשון של קריאת שמע, וגם מזכיר יציאת מצרים, שהם חיובים מדאורייתא. יש מפרשים (סם) הטעם, לפי שתורתו אומנתו. אך יש אומרים שגם מי שתורתו אומנתו מפסיק לקריאת שמע כולה, ורק משום שלימד לתלמידים לא פסק, ששכר תורה של רבים גדול מק"ש בעונתה.

כתבו הפוסקים הראשונים: עתה אין לנו מי שתורתו אומנתו כרשב"י וחבריו, שאינם עוסקים בשום מלאכה ואינם מפסיקים מתורתם כלל. ע' הגהות מיימוניות תפלה יב,ז; תרומת הדשן שמב; או"ח קו, ב.)

חכמים העוסקים בעיבור השנה, אינם מפסיקים לא לקריאת שמע ולא לתפלה, (שלא יתקלקלו המועדות (תוס').

ב. תנן: לא יצא החייט במחטו סמוך לחשכה (בירושלמי משמע דהיינו חצי שעה סמוך למנחה. ואולם הפוסקים השמיטוהו. ואולי היינו חצי שעה לפני שחשכה או לפני בין השמשות. עפ"י שפת אמת) — שמא ישכח ויצא, ולא הלבילר בקולמסו, וכיוצא באלו. מבואר בגמרא שלפי רבא (שהלכה כמותו), לא גזרו לצאת במחט התחובה לו בבגדו אלא לרבי יהודה הסובר שאומן שיצא דרך אומנתו בשבת חייב חטאת, אבל לר' מאיר שפוטר — לא גזרו בערב שבת, שהרי זו גזרה לגזרה. ואולם לצאת במחט שבידו אסור לדעת הכל, כי זו יציאה כדרך כל אדם וחוששים שיצא כן משחשכה ויתחייב. אבל לכרמלית מותר, שאין גוזרים גזרה לגזרה. הגהות אשר"י, עפ"י הגמרא. ויש מפקפקים לאסור גם בכרמלית (ע' שפת אמת להלן יג.).

ולכאורה נראה שלפי הדעות שאין לנו רשות הרבים גמורה בזמן הזה, הרי זה ככרמלית ומותר לרבא. וכן כתב המגן-אברהם (רנב סק"ג). ואם כי מסתימת דברי הרמ"א לא משמע כן, 'אבל רואה אני שהעולם נוהגין היתר בדבר, והוא מסתמא מכח דברי המגן אברהם' (עפ"י שפת אמת. עע"ש).

ג. לא יעמוד אדם ברה"י וישתה ברה"ר, או להפך, שמא יביא את הכלי לרשות שהוא עומד בה ונמצא מוציא מרשות לרשות. אבל אם הוציא ראשו ורובו למקום שהוא שותה — מותר. יש מן הראשונים שפוסקים להלכה שאין איסור אלא בחפצים הצריכים לו, אבל בשאר חפצים לא גזרו שמא יביאם אצלו. (ער"ן ועוד.) אבל דעת התוס' שכל שתיה נחשבת כ'חפצים הצריכים לו' ואסור.

היה עומד בכרמלית או שהכלי בכרמלית, נחלקו אמוראים אם גזרו בדבר; אביי אמר היא היא, ורבא אמר לא גזרו. (והלכה כרבא).

ד. רבי מאיר אומר: שותים על הגת בין בחמים בין בצונן, ופטור מלעשר. (מפני ששתיית עראי היא, והרי לא נגמרה מלאכתו כל זמן שלא ירד היין לבור.) רבי אלעזר ברבי צדוק מחייב. וחכמים אומרים: על התמין — חייב, מאחר ומזג היין בחמים שוב אינו ראוי להחזיר המותר, נמצאת עקירתו נעשית

על דעת להוציא מן הגת והרי זו שתיית קבע. בצונן — פטור. (וכן פסק הרמב"ם (מעשר ה,טז), שהיין שמזוגו בחמין — נקבע למעשר, ואפילו בגת).

ה. בסוגיתנו נחלקו אב"י ורבא האם גזרו בכרמלית, שכל איסורה מגזרת חכמים, אם לאו. לאב"י גזרו ולרבא לא גזרו גזרה לגזרה.

א. הראשונים הוכיחו שגם אב"י מודה שאין גזורים גזרה לגזרה, ורק בהוצאה סבר שגזרו, כי השוו חכמים את הכרמלית כרה"ר. ומצאנו אף בכרמלית איסורי 'שבות' (גם לרבא), כגון להעביר פחות פחות מד' אמות (ע' סוסי' שמשט ובהגר"א שם).

ב. מצינו מקומות שגזרו כעין גזרה לגזרה, 'דאי לא הא לא קיימא הא' וכולא חדא גזרה היא. (ויש מפרשים שזוהי סברת אב"י כאן. ערשב"א ו'חדושי הר"ן'. ואפשר אף ללא סברת 'דאי לא הא...'/ יש ופעמים החשיבו שני דברים כאחד והכל כלול בגזרה האחת — ע' תוס' להלן כד רע"א; יומא יא. וע' יבמות כא: ורש"י שם בע"א ד"ה ואשת. ולא מוזכרת שם סברת 'דאי לא הא...'). ויש מקומות יוצאים מן הכלל, שמצאנו שגזרו בהם חכמים גזרה לגזרה, משום חומר האיסור, כגון בנדה ושבת. וכן פעמים ראו חכמים צורך לגזור כגון בדבר המצוי. ע' בראשונים נדה סו: תוס' להלן מז: ד"ה מפני; חדושי רמב"ן קב: ר"ן ביצה כח: ועוד. וע' גם ב'חדושי הר"ן' לעיל ג. שהעלה אפשרות כזו; חזו"א קיז,ב; גליון מהרש"א ביצה ג.

ג. מדברי התור"ד (כא. לד:): מבואר שדבר שלא נאסר מחמת דבר אחר אלא מחמת עצמו, אעפ"י שאיסורו מדרבנן כדי שלא יעבור על איסור תורה, גזורים בו גזרה אחרת, ורק בכגון כרמלית שאיסורה משום שלא יבואו להוציא ברשות הרבים, אין גזורים בו גזרה נוספת.

ד. יש להוכיח מדברי רש"י (בביצה לו.) שאפשר לגזור גזירה אטו איסור הנזכר במקרא הגם שאינו דין תורה אלא מדברי קבלה.

ו. אומן שהוציא דרך אומנותו, כגון נגר שיצא בקיסם שבאזנו — לרבי מאיר פטור אבל אסור, ולרבי יהודה חייב. ושאר כל אדם פטור. (ומדובר באופן שגם האומן אינו רגיל בכך תמיד אלא בשעה שהוא רוצה להכריז על עצמו שהוא אומן. עפ"י רש"י ותוס').

ואולם מלאכה שהיא נעשית תמיד בצורה מסוימת, גם אם אין רגילות לעשותה אלא על ידי אומן בלבד — כל אדם שיעשה אותה בצורה זו חייב, כגון הדיוט שחקק קב (= רגל תותבת. וצ"ע ב'דברי סופרים' ג) בבקעת (= גזיר עץ) — חייב. (כן אמר אב"י, ומשמע שגם רב יוסף אינו חולק על כך).

ז. לא יצא הזב בכיסו. ואם יצא — כברייתא אחת שנו חייב ובאחרת — פטור. (ולכל הדעות, אעפ"י שכן דרכו של הזב, אין זו דרך לבישה, שהרי אינו עשוי אלא להצילו מטינוף ואינו מלבוש גמור. מפרשים). והעמידו למסקנא (יב). במחלוקת רבי יהודה ורבי שמעון האם מלאכה שאינה צריכה לגופה חייבים עליה אם לאו — שהרי אינו צריך לזיבה זו, וברצונו שלא תהיה כלל, ואין כאן רצון חיובי במלאכה (עפ"י רש"י. הרמב"ם פוסק משאצל"ג חייב, וכן כאן. ושאר פוסקים פוטרים).

הוא הדין לכל כיוצא בזה, דבר שכל מטרתו להציל בגדים אחרים מטינוף — אסור. אבל מלבוש גמור, אפילו שאינו משמש אלא להצלת טינוף — מותר. (או"ח שא, יג-יד. ונחלקו פוסקים אחרונים אודות כיוסי דק המותאם למגבעת, שמטרתו להגן עליה מן הגשם, וכיו"ב).